

1969-1

Maandschrift voor

BIJENTEELT

Versijnt maandelijks

Jaargang 71 - januari 1969

Officieel orgaan van de Vereniging tot bevordering der Bijenteelt in Nederland

Mededelingen afd. Handel

- Allereerst wensen wij al onze relaties een voorspoedig 1969.
- De opwaartse beweging van de prijzen zal ook onze afd. Handel niet onberoerd laten. Het was ons niet mogelijk tegelijk met dit nummer de jaarlijkse prijslijst te verzenden, omdat er teveel onzekere factoren zijn, die een prijsvaststelling bemoeilijken. Wij zullen echter trachten de nieuwe prijslijst met het februarinumnummer te verzenden.
- In januari zullen wel hogere prijzen gelden. Deze zullen, voorzover we nu kunnen zien, van 5 tot 8% hoger zijn dan de eind 1968 geldende prijzen. Weest u er evenwel van overtuigd, dat we het belang van de imkers op de eerste plaats zullen stellen.
- Wij stellen ons voor op deze pagina regelmatig mededelingen te doen over eventuele prijswijzigingen. Alleen daarom al is het beslist noodzakelijk uw maandschrift van het bandje te ontdoen en bovendien gewenst het blad te bewaren.

Bijenhuis - Wageningen

Tel. 08370-2863 - Giro 823276

MAANDSCHRIFT VOOR BIJENTEELT. Adres redactie en administratie: Bijenhuis, Wageningen.
Redacteur: J. Spaans, Commissie van Redactie: W. Assink en H. G. Maagendans.
Alle stukken aan het Bijenhuis te Wageningen, ook opgaven en betalingen van advertenties en speurbijltjes. Giro 846801.

Uit de Hoofdbestuursvergadering van 14 december 1968

Na opening wenst de heer Maagendans, die deze vergadering wegens afwezigheid van Mr. ridder van Rappard leidt, de herkozen hoofdbestuurders, de heren Geskes, Kinkelaar, Troost, de Vries en Wijchman, geluk met hun herbenoeming.

Inzake de „bouwplannen” is bericht ontvangen van een voorgenomen onteigening van een gedeelte van onze grond achter het Bijenhuis. Het H.B. is van mening, dat de voorgestelde prijs irreal is en besloten wordt aan de gem. Woningen dit te berichten en voorts aan te dringen op nader overleg met betrekking tot door ons gemaakte opmerkingen over het taxatie-rapport. Voor de a.s. Algem. Verg. zijn twee voorstellen binnengekomen, n.l. van de Afd. Kennemerland en de Afd. Oosterbeek. Voor de tekst van deze voorstellen en de praeadviezen van het H.B. zie men hieronder.

De datum van de Alg. Verg. wordt vastgesteld op 10 mei 1969 te Utrecht. Voor de te organiseren Imkersdag zal de afd. Doetinchem gevraagd worden. Tot leden van de naar aanleiding van het voorstel van de afd. Amsterdam op de Alg. Verg. van 18 mei 1968 toegezegde commissie worden benoemd de heren B. Th. Kinkelaar, W. Assink, P. H. Ramakers, Mr. F. B. Blaisse (Doetinchem) en J. Kaal (Amsterdam).

Voorstellen Algemene Vergadering 1969

a) Voorstel Afd. Kennemerland

„De afd. Kennemerland stelt voor, ten einde de populariteit en leesbaarheid van ons orgaan te verhogen, de volgende maatregelen te nemen:

de bestaande redactiecommissie te vervangen door leden c.q. bestuursleden van de afdelingen, die niet gebonden zijn aan enige verdere functie in het H.B. of in dienst zijn van de vereniging”.

Praeadvies Hoofdbestuur

Het hoofdbestuur heeft dit voorstel uitvoerig be-

sproken. De conclusie van deze bespreking was, dat een dergelijk voorstel het beoogde niet bereikt. De redactiecommissie staat telkens voor het feit, dat de leden niet genoeg copij inzenden en dit feit zal door aanneming van dit voorstel niet veranderen. Het behoort tot de bevoegdheid van het H.B. de redacteur en de redactiecommissie te benoemen (art. 37 v.h. Huish. Reglement). Het H.B. ziet als enige oplossing, dat de leden meer stukken inzenden. Betreffende de eindredacteur is het H.B. van oordeel, dat deze beslist nodig is als coördinator.

b) Voorstel Afd. Oosterbeek

„Het bestuur van de afdeling Oosterbeek zal gaarne de volgende wijziging in het Huishoudelijk Reglement op de agenda van de eerstkomende Algemene Vergadering zien geplaatst, uiteraard nadat de vereiste adhesiebetuigingen voor 15 februari 1969 in uw bezit zijn.

Het bestuur zal artikel 26, sub 1, luidende:

„Het hoofdbestuur schrijft telkenjare een Algemene Vergadering uit voor 1 juni”, gaarne veranderd zien in:

„Het hoofdbestuur schrijft telkenjare een Algemene Vergadering uit voor 10 mei”.

Het meent dit voorstel te moeten indienen, omdat de huidige Algemene Vergadering, welke meestal valt tussen 18 en 30 mei, op een bijzonder ongunstig tijdstip valt, althans volgens het oordeel van het bestuur. Op de twee laatste zaterdagen van mei zullen vele imkers onmogelijk de Algemene Vergadering kunnen bezoeken, omdat:

- 1e. Zij, die naar het fruit reizen, in deze tijd hun volken terughalen.
- 2e. In deze tijd de kunstzwermen gemaakt worden.
- 3e. Voornoemde werkzaamheden zich voor de meeste imkers het meest lenen voor de zaterdagen.

Conclusie:

In de periode van 15 mei tot 1 juni met zijn verhoogde activiteit in de imkerij is het niet juist van de afgevaardigden en overige leden te vergen naar de Algemene Vergadering te komen. Wellicht zal na eventuele wijziging van artikel 26 sub 1 de opkomst bij de jaarlijkse Algemene Vergadering groter zijn dan voorheen. Het is deze laatste wens, welke ten grondslag ligt aan dit voorstel.

Praeadvies Hoofdbestuur

De gedachte, in dit voorstel uitgedrukt, is reeds vaker in het Hoofdbestuur besproken. Het is nog de vraag of de voorgestelde periode gunstiger is voor veel imkers, omdat deze dan hun volken vaak moeten wegbrengen.

In verband met ons boekjaar verschijnen de jaarstukken in het aprilnummer en de afdelingen dienen daarover hun oordeel uit te spreken in een daarna te houden vergadering, teneinde hun afgevaardigden op de hoogte te stellen. Wijziging van het boekjaar stuit op fiscale bezwaren. Wel wil het H.B. zoveel mogelijk rekening houden met de door de afd. Oosterbeek geuite wens.

Het Hoofdbestuur en de Redactie wensen alle leden een voorspoedig 1969, zowel in hun gezinsleven en hun dagelijkse arbeid als bij het beoefenen van hun liefhebberij: de bijenteelt.

Adressen hoofdbestuur, etc.

Hoofdbestuur

Voorzitter: Mr. L. R. J. Ridder van Rappard, Arkelse-dijk 60, Gorinchem. 01830-2825.

Secretaris: J. Spaans, Bijenhuis, Wageningen. 08370-2863.

Friesland: J. J. Mulder, Vaart N.Z. 18, Appelscha. 05162-596.

Groningen: R. H. Geskes, Westerstraat 29, Roden. 05908-9699

Drente: P. Wijchman, Steendijk 147a, Assen. 05920-3497

Overijssel Oost: W. Assink, Weth. Elhorststraat 16, Enschede. 05420-23442-22561 kantoor.

Overijssel West: H. Troost, Rollecaterweg 13, Den Hulst (Ov.) 05296-580

Veluwe: H. G. Maagendans, Passavantlaan 14, Arnhem (vice-voorzitter) 08300-26780

Graafschap en Lijmers: G. J. A. Meijer, Babberich. 08364-252.

Betuwe: B. Th. Kinkelaar, Thijmstraat 31, Nijmegen. 08800-52625

Utrecht: C. Pater Jzn., Achterdijk 22, Bunnik. 03405-1305

Noordholland: O. de Vries, Ludenstraat 11, Hilversum

Zuidholland: W. C. van Werkhoven, Essenburgstraat 29, Rotterdam 6. 010-238627

Zeeland: J. Fluyt, Domusstraat 23, Zierikzee

Noordbrabant: P. J. A. van der Looij, Beverlaan 1, Son. 04990-1691

Limburg: P. H. Ramakers, Kaldebornweg 92, Heerlen

Adviseur: De Rijksbijenteeltconsulent Ir. J. Mommers, Bredaseweg 304, Tilburg. 04250-22425

Accountant: W. H. van Mourik, 1e St. Janshof 11, Rotterdam. 010-123977

Ereleden: R. ter Brugge; Prud. de Bruijne; Dr. Ir. A. Minderhout; A. S. Planting; Tj. Stienstra; A. Vink.

Dagelijks bestuur: Mr. L. R. J. ridder van Rappard, H. G. Maagendans, G. J. A. Meijer

Commissie Afdeling Handel: G. J. A. Meijer (1970); J. J. Mulder (1971); B. Th. Kinkelaar (1972)

Koninginneteeltcommissie: H. J. Lohuis, A. H. van den Berg, R. H. Geskes, Dr. T. Piek, J. de Ruiter

Juridische commissie: Mr. L. R. J. ridder van Rappard, H. G. Maagendans

Commissie van Redactie: W. Assink, H. G. Maagendans

Commissie examen Praktisch Imker: A. S. Planting, A. H. van den Berg, A. T. van den Brink, H. van Gool

Commissie Nationale Honingtentoonstelling: C. Pater Jzn., J. J. Mulder, G. J. A. Meijer

In onderstaande besturen en commissies hebben voor onze vereniging zitting:

Bestuur Bedrijfsraad, Afdeling Bijenteelt van het Landbouwschap en Stichting Ambrosiushoeve:

Mr. L. R. J. ridder van Rappard, plv. B. Th. Kinkelaar
W. Assink, plv. R. H. Geskes
H. G. Maagendans, plv. C. Pater Jzn.
G. J. A. Meijer, plv. J. J. Mulder

Bestrijdingsmiddelencommissie Afdeling Bijenteelt Landbouwschap:

H. G. Maagendans, Tj. Stienstra

Kommercommissie Afdeling Bijenteelt Landbouwschap:

W. H. van Mourik, Joh. Hilvers (plv. R. H. Geskes).
H. G. Maagendans, C. Pater Jzn.

Contactcommissie Tuinbouw-Bijenteelt van het landbouwschap:

C. Pater Jzn., J. Spaans

Adviescommissie Bijenteelt T.N.O.:

A. H. van den Berg, J. Spaans, H. G. Maagendans

Commissie Honingbesluit Afd. Bijenteelt Landbouwschap:

H. G. Maagendans, J. Spaans.

Onderzoek naar het vóórkomen van coniferenhoning in Nederland (II)

door Mieke C. S. Mommers.

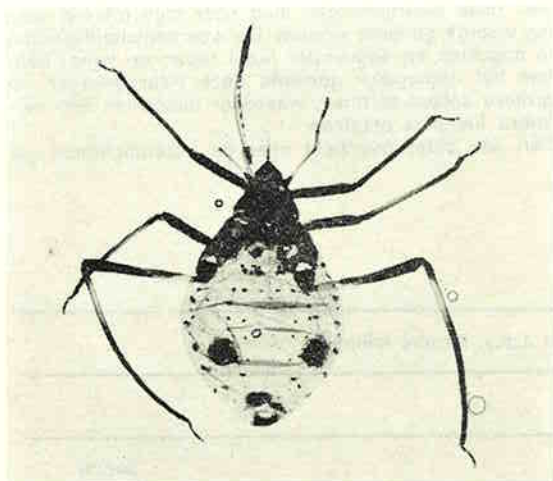

Foto 6

Cinara nuda Mordv.

Cinara nuda Mordv.

Aphididae - Lachnidae - Cinarinae
Waardplant: *Pinus sylvestris*.

Volgens Hille Ris Lambers is dit pas de tweede keer dat d't dier in Nederland gevonden is! (zie foto 6). De naam van deze luis is een grote bron van verwarring. In 1778 beschreef de Geer een *Aphis nuda pini*. Omdat deze naam dieldelig is kan hij niet gebruikt worden, maar volgens een internationaal besluit heet dit beest, dat de Geer heeft beschreven, *Cinara pini* L. Börner heeft in 1950 *Cinara escherichi* van *Pinus* beschreven en deze is gelijk aan het door mij gevonden exemplaar.

In 1895 heeft Mordvilko zijn *Cinara nuda* beschreven, waarvan iedereen, ook Mordvilko, meende dat dit dezelfde was als *nuda pini* de Geer = *Cinara pini* L. Szelegiewic heeft een paar jaar geleden in Warschau het materiaal van Mordvilko (1895) teruggevonden en ontdekte, dat het in werkelijkheid dezelfde was als *Cinara escherichi* Börner. Zo moet deze luis dus *Cinara nuda* Mordv. heten.

Deze *Cinara nuda* Mordv. is dus een ander dier dan wat in vele boeken (o.a. das Waldhonigbuch Kaeser - Kloft - Maurizio) vermeld staat als *C. nuda*, dat is de hierboven genoemde *Cinara pini* L.

***Cinara pinea* (Mordv.)**

Aphididae - Lachnidae - Cinarinae
Waardplant: *Pinus sylvestris*.

Cinara pinea is solitair levend.

Voorkomend aan basis van naalden van nog niet verhoutte twijgjes - mei-juli. Ze zuigen echter in de schors. Ze worden niet door mieren bezocht.

***Schizolachnus pineti* F.**

Aphididae - Lachnidae - Schizolachninae
Waardplant: *Pinus Sylvestris*.

Schizolachnus pineti is grijs bestoven, weinig actief en niet door mieren bezocht en zelden door zweefvliegen of andere insecten.

Produceert honingdauw echter in zeer geringe mate (Braun e.a.).

Eulachnus agilis (Kattenb.)

Aphididae - Lachnidae - Eulachninae

Waardplant: *Pinus sylvestris*.

Solitair voorkomend. Niet door mieren bezocht.

Honingdauwproductie uiterst gering.

Schizolachnus obscura HRL.

Aphididae - Lachnidae - Schizolachninae

Waardplant: *Pinus austriaca*.Vertoont grote gelijkenis met *Schizolachnus pineti*.**Lachniella costata** Zett.

Aphididae - Lachnidae - Cinarinae

Waardplant: *Picea excelsa*.**Gilletteella cooleyi**

Aphididae - Adelgidae

Waardplant: *Pseudotsuga*.

Deze soort, die in groten getale voorkomt op de Douglasspar, is voor de honingdauwproductie van geen enkel belang. Deze wolluis kan enige jaren schadelijk werken, maar verdwijnt dan weer.

Op *Tsuga* aanplant zijn gevonden:

Aphis fabae (Zwarte bonenluis), in groten getale zowel gevleugelde als ongevleugelde vormen (26-7-'67) en van

Enceraphus punctipenis gevleugelde vormen.Deze soorten zijn niet specifiek voor *Tsuga*.De waardplant van *Enceraphus punctipenis* is *Betula*.

De verklaring van het voorkomen op *Tsuga* ligt waarschijnlijk in het feit, dat naast deze jonge aanplant een *Betula* laan is.

Onderzoek naar het voorkomen van luizen op *Abies*,

Juniperus en *Larix* heeft géén positief resultaat gehad.

Observaties van wespen, zweefvliegen en mieren, die de eventuele honingdauw op kunnen nemen, hebben ook niet geleid tot het vinden van luizen op de desbetreffende bomen.

Dichtheid van de luizenkolonies

De resultaten, die de lijmtafeltjes opgeleverd hebben, zijn in onderstaande tabel IV weergegeven,

1) voor gebied A (de „Pollen“)

2) voor gebied C (Zuidelijk kultuurgebied)

Tabel IV.

Bezettingsdichtheid van luizen in met mieren bevolkt gebied m.b.v. lijmtafeltjes.

nest	datum	aantal tafeltjes	aantal luizen per tafeltje op verschillende aist. v. mierenh.				
			5 m	10xm	10 m	15 m	15xm 20 m
V7	7-8-67	6	3	—	—	—	—
	15-8-67	6	1	—	2	—	—
U62	23-8-67	6	1	—	2	—	—

10x-15x, niet evenwijdig aan nesten, maar resp. 15 meter *Pinus* aanplant in.

Aan deze waarnemingen mag naar mijn mening weinig waarde gehecht worden. De weersomstandigheden in augustus en september (veel regen en wind) hebben het onmogelijk gemaakt deze waarnemingen op grotere schaal te doen, waardoor misschien een verkeerd beeld is ontstaan.

Een iets beter overzicht over de luizendichtheid ge-

Tabel V.

Bezettingsdichtheid van luizen in mieren bevolkt gebied d.m.v. directe tellingen.

		stam					tak			
datum	nest	afstand	hoogte boom in m.	geobserv. hoogte in m.	aantal mieren	aantal luizen	geobserv. lengte	aantal mieren	aantal luizen schors	aantal blad
17-8-67	U 62									
	A	8	2.00	1.40	1	—	0.50	1Myr	—	10
		6	1.70	1.40	1	—	0.40	11F.	3	—
		4	4.00	1.40	4	—	0.70	12F.	21	—
		2	3.50	1.40	3	—	0.75	—	—	—
Afstand A — B = 25 m.										
	B	23	4.00	1.40	—	—	1.00	3	—	10
		21	2.25	1.40	3	—	0.55	—	—	—
		19	4.00	1.40	17	—	0.75	2	—	2
		17	3.50	1.40	7	—	0.55	8	11	1
		15	3.50	1.40	32	—	0.75	23	± 75	—
		13	3.00	1.40	18	—	0.60	12	± 40	1
		11	3.25	1.40	11	—	0.55	7	15	—
		9	2.75	1.40	3	—	0.75	2	7	—
		7	4.00	1.40	—	—	0.50	3	—	—
		5	3.50	1.40	4	—	0.70	7	30	—
		3	2.75	1.40	3	—	0.60	4	10	2

ven de willekeurig gedane tellingen van het aantal luizen en mieren op boomstam en tak. Tabel V geeft hier een overzicht van. De hoogte van de boom is hier bij benadering gemeten. Uit de tellingen blijkt dat de luizenbezetting in de onmiddellijke nabijheid van zeer sterke *Formica polyctena* nesten uiterst gering is.

Roetdauw is niet waargenomen, dit is niet te verwonderen, daar de aanwezige luizen druk door mieren bezocht werden, die de gehele honingdauwproductie opnamen.

Honingdauwproductie in laboratorium gemeten

Uit laboratoriumproef naar voorkomen van honingdauw is gebleken dat *Cinara pini* L. honingdauw produceert.

tak	aantal luizen	honingdauw
A	10	± 87 spatjes + druppeltjes
B	20	± 120 spatjes + druppeltjes
C	30	± 177 spatjes + druppeltjes

Deze zelfde proef, maar ieder takje voorzien van vijf *Formica polyctena* individuen, heeft het volgende opgeleverd:

A	10 luizen	geén overschot aan honingdauw
B	20 luizen	3 spatjes honingdauw
C	30 luizen	geén overschot

Hieruit kan geconcludeerd worden, dat bij een geringe luizenbezetting de gehele honingdauwproductie ten goede komt aan de mieren.

Kwantitatieve bepalingen aan *Formica polyctena* over de opgenomen honingdauw.

Naar het voorbeeld van Zoebelein en von Herzig zijn kwantitatieve onderzoeken gedaan naar de opgenomen honingdauw door mieren. Hiervoor werden 100 opgaande mieren gevangen en in een cultuurbuisje gedaan, hierop een kurk. De mieren in het buisje gebracht sterven na korte tijd door het afscheiden van een afweersecret. Ditzelfde is ook gedaan voor 100 afdalende mieren.

Het gewichtsverschil tussen aflopende en oplopende mieren geeft een mate van de opgenomen honingdauw. Deze hoeveelheid mag niet te exact gezien worden, daar vele mieren zich vol gezogen naar beneden laten vallen. Het geeft alleen een inzicht in de hoeveelheid honingdauw, die door een boom geleverd wordt. Om de gehele productie te meten moet het aantal mieren per boom geschat worden. Dit is gedaan door op een hoogte van ± 1.30 m een vliegenvanger om de boom te brengen en dan waar te nemen, hoeveel mieren er per tijdseenheid van 3 min./uur passeren.

De honingdauwopbrengst wordt als volgt berekend: uit het aantal dat gemiddeld per 3 min. doorloopt wordt het aantal dat gemiddeld per uur doorloopt berekend. Dit wordt vermenigvuldigd met het gemiddelde gewicht, gedeeld door 100. Dit geeft de opbrengst per uur. Per dag is de honingdauwproductie van de luizen 24x zoveel.

Bepalingen zijn gedaan bij A; V12. Resultaten samengevat in tabel VI; VII.

Tabel VI

Opgenomen honingdauw door 100 *Formica*'s.

datum	tijd	Temp. °C	gewichtsverschil 100 oplopende en 100 afdalende mieren
8-9-'67	12.00	17°	0,31 g.
11-9-'67	9.30	15,5°	0,67 g.
11-9-'67	10.30	16°	0,43 g.
11-9-'67	14.00	20°	0,57 g.
11-9-'67	15.00	18°	0,63 g.
11-9-'67	16.00	17,5°	0,76 g.

Daar de mieren hun prooidieren niet in de boom verorberen, maar mee naar het nest voeren (Zoebelein e.a.), is het gewichtsverschil tussen opgaande en afdalende mieren te danken aan de opgenomen honingdauw.

Tabel VII

Doorloop van mieren per tijdseenheid van 3 min./uur.

datum	tijd	temp. °C	doorloop bewolking 3 min./uur
6-9-'67	6.15	12	19 ●
	7.15	14	32 ●
	8.15	14	51 ●
	9.15	15,5	49 ●
	10.15	17	53 ●
	11.15	18	57 ●
	12.15	18	44 O
	13.15	20	47 O
	14.15	21	53 O
	15.15	15	35 ● regen
	16.15	15	37 ●
	17.00	15	33 ●
	18.00	14	19 ● regen
	20.00	9,5	10 ● regen
7-9-'67	21.00	10	8 O
	22.00	10	5 O
	24.00	8	3 O
	3.00	6	1 ● mist
	5.00	7,5	1 O mist

Gemiddelde doorloop per uur = 492 mieren.

Gemiddeld gewicht 495 mg dus $\frac{492 \times 495}{100} = 2435,4$ mg/uur.

Per dag 2435 mg x 24 uur = 58,44 g/per boom.

Bij bepalingen van de mierendichtheid op 11-9-'67 zijn opgaande en afdalende mieren gescheiden gehouden, tabel VIII.

Tabel VIII

Doorloop van op- en afgaande mieren per 3 min.

datum	tijd	temp. °C	opg.	afd.	bew.
11-9-'67	9.00	15	3	5	●
	10.00	15,5	8	14	●
	11.00	16	18	32	●
	13.00	20	5	23	●
	14.00	20	24	14	●
	15.00	18	32	16	●
	16.00	16,5	21	15	●
	17.00	16	19	7	●

Hieruit blijkt ook dat de grootste activiteit van de mieren valt voor of na de maximum temperatuur. Bovendien valt er uit af te lezen dat de afdaling in de ochtend groter is dan de opstijging. Dit bevestigt de eerder door anderen gedane waarnemingen, dat de mieren in de bomen overnachten.

De opgenomen honingdauw door 100 mieren in grafiek gezet geeft te zien dat de honingdauwopbrengst 's morgens afloopt tot 12.00 uur en daarna weer een stijging vertoont. Dit komt overeen met de onderzoeken verricht door Leonardt. De meeste honingdauwafscheiding geschiedt 's nachts, in de loop van de dag wordt de afscheiding minder en vooral in de tijd van 8-11 uur. Daarna weer een stijging van de productie. Dit hangt samen met het stofwisselingsproces van de plant; vorming van assimilaten overdag, afbraak 's nachts. De teruggang van de productie in de morgenuren vindt zijn oorzaak in de vorming van nieuwe assimilaten, terwijl er nog spaarzame afbraak is.

Bijen

Drachtgebied

Tellingen naar het aantal bijen dat resp. *Abies*, *Larix*, *Picea*, *Pinus*, *Pseudotsuga* en *Tsuga* heeft bezocht, zowel in de nabijheid van *Formica polyctena* nesten (A + B + Staverden) als zonder *Formica polyctena* (C) hebben in het geheel geen positief resultaat gehad.

In geen enkele waarnemingsperiode is bijenbezoek op de Coniferen geconstateerd. Ook de ochtenddauw heeft de bijen niet naar de schaars met luizen bezette bomen gelokt.

De drachtgebieden zijn bij B en C bepaald door middel van stuifmeelvalen. (zie foto 4 in dec. nr., waar onderschrift moet luiden: spaarkast met stuifmeelval) In augustus zijn onderstaande pollen verzameld:

Gebied B: *Calluna vulgaris* (struikhei)
Epilobium angustifolium (wilgenroosje)
 (zie foto 7)
Rubus spec. (braam)
 (zie foto 8)
Senecio vulgaris (kruiskruid)
Leontodon autumnalis (herfstleuwentand)
 (zie foto 9)

Gebied C: *Zea mays* (Mais)
Calluna vulgaris
Senecio vulgaris
Trifolium repens (witte klaver)
Hypericum perforatum (hertshooi)
Rubus spec.
Leontodon autumnalis
Gramineae (grassen)
Cirsium (distel)
Epilobium angustifolium

Aan de hand van stuifmeel uit de raten zijn de bijenplanten voor juli opgespoord.

Gebied A: *Epilobium angustifolium*
Castanea (tamme kastanje)
Trifolium repens
Gramineae
Sorbus of *Rosa* (lijsterbes of roos)

Gebied B: *Erica tetralix* (dophei)

Gebied C: *Erica tetralix*
Campanula (klokje)
Zea mays
Rubus spec.

Gedurende augustus-september domineerde *Calluna vulgaris* als drachtplant in zo'n sterke mate, dat de andere planten nagenoeg uitgesloten waren van bijenbezoek. Tabel IX geeft een overzicht van de hoeveelheid binnengebrachte stuifmeelklompjes.

Tabel IX.

Aantal pollen in stuifmeelval.

datum	tijd/uur	aantal pollen verhouding <i>Calluna</i> -	
		in „val”	andere soorten
15-8-67	9.40-10.40	164	40 : 1
17-8-67	8.30- 9.30	17	6 : 2,5
	9.30-10.30	385	94 : 1
18-8-67	6.45- 7.45	—	—
24-8-67	19.15-	—	—
25-8-67	7.30	—	—
29-8-67	7.30-14.00	± 500	85 : 1
	8.00- 9.00	—	—
	9.00-10.00	—	—
	10.00-11.00	—	—
	11.00-12.00	135	—
	12.00-13.00	378	376 + 1 + 1
	13.00-14.00	120	—
	14.00-15.00	145	144 + 1
15-3-67	15.00-16.00	242	121 : 1
	16.00-17.30	192	—
	10.20-14.20	129	60 : 4 : 1/2
	17-8-67	16.45-	10
	18-8-67	7.30	—
	24-8-67	19.00-	—
	25-8-67	8.00	—
	25-8-67	8.00-14.30	363 120 : 2 : 1 : 1

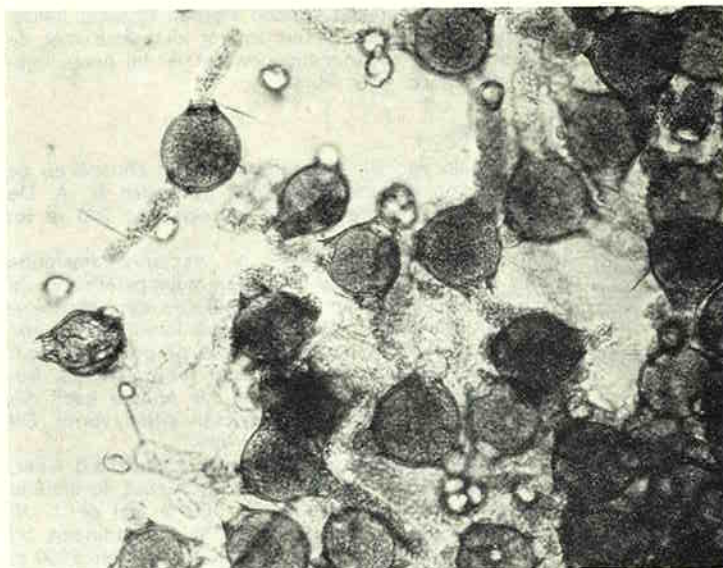

Foto 7

Stuifmeel van *Epilobium augustifolium*

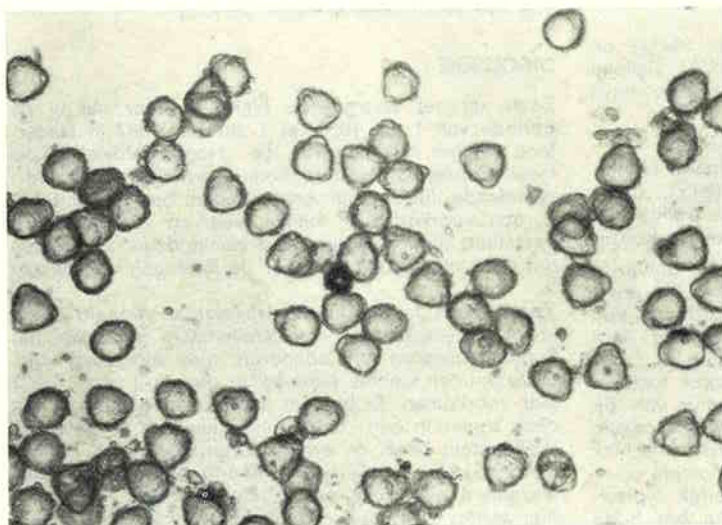

Foto 8

Stuifmeel van *Rubus*

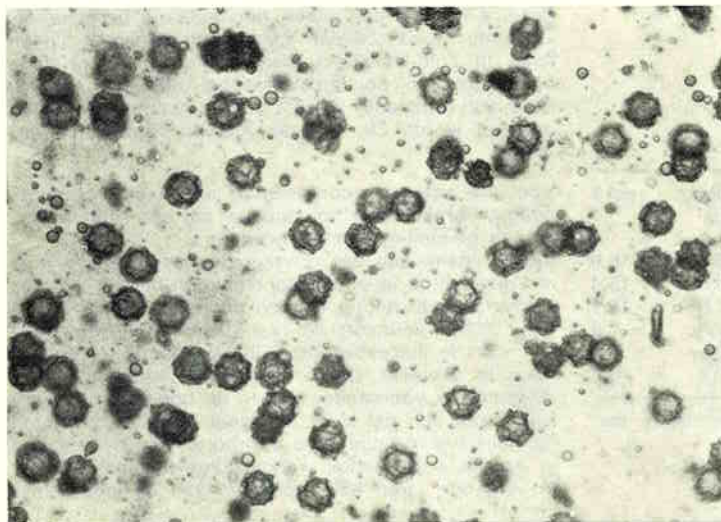

Foto 9

Stuifmeel van *Leontodon autumnalis*

Honing

Resultaat van honingmonsters wat betreft de pollen.

Monster A1, honing afgenomen in juli.

Overheersend zijn de stuifmeelkorrels van *Castanea sativa* (56%) en *Asparagus* (33%).

Daarnaast *Erica tetralix* (6%) en *Trifolium repens* (5%).

Monster A2, honing afgenomen in september.

Overheersend is *Calluna vulgaris* (41%) *Asparagus* (28%) verder *Erica tetralix* (8%). *Trifolium repens* (5%) en enkele korrels van *Epilobium*, *Rubus* en *Centaurea cyanus* (korenbloem).

Castanea is ook nog vertegenwoordigd met 24%.

Monster B1, honing afgenomen in juli.

Castanea sativa (77%) en *Trifolium repens* (18%) zijn overheersend. Enkele korrels van *Erica tetralix* en *Tilia* sp. (linde).

Monster B2, honing afgenomen in september

Overheersend *Castanea* (79%) daarnaast *Calluna* (10%); *Trifolium repens* en *Rhamnus* (vuilboom).

Monster C1, honing afgenomen in juli.

Overheersend *Erica tetralix* (44%) en *Jasione* (zandblauwtje) (24%). *Calluna* (20%), daarnaast pollen van *Zea mays* en *Gramineae*.

Monster C2, honing afgenomen in september.

Overheersend *Castanea vulgaris* (48%), daarnaast *Castanea sativa* (24%), daarnaast *Trifolium repens*, *Lotus* (rolklaver), *Erica tetralix* en een onbekende korrel.

Over de betekenis van de percentages van pollen in de honing moet men zeer kritisch blijven. Zo geeft *Castanea* zeer veel stuifmeel af en er wordt pas van *Castaneahoning* gesproken, als 90% van het aanwezige stuifmeel van deze plant afkomstig is.

De *Jasione* korrels in monster C1 zijn zeer typisch. Deze vorm komt veel voor in heidehoning van de kustgebieden aan Noordzee en Atlantische Oceaan. Een zo hoog percentage was door Maurizio echter nog niet in Nederlandse honing waargenomen.

De honingmonsters A2, B2 C2 zijn uiterlijk typisch *Callunahoning*, ook monster B2, ondanks het hoge percentage aan pollenkorrels.

Honingdauwbestanddelen zijn in uiterst geringe mate waargenomen.

Chemische analyse van de honing.

De gegevens zijn verzameld in tabel X.

Tabel X

Resultaten chemische analyse honingmonsters.

Monster	water %	suikers %	glucose %	fructose %	rest x
A1	24,0	76,0	21,1	39,0	15,9
B1	26,3	73,7	21,5	36,8	15,4
C1	34,4	66,6	22,1	27,9	16,7
A2	24,0	76,0	27,7	38,4	9,9
B2	21,1	78,9	29,5	42,5	6,5
C2	23,0	77,0	31,2	39,5	6,5

x rest bestaat uit niet te meten % saccharose + melezitose.

A2 bevat 90% heidehoning (*Calluna*)

B2 bevat 80-85% heidehoning

C2 bevat 70-80% heidehoning

Deze % zijn bepaald kunnen worden doordat heidehoning taaivloeibaar is en zonder dat deze met de ericaborstel of Kolbtoestel bewerkt is, bij het slingeren niet uit de raten komt.

Bijendans

Met behulp van de bijendansen zijn de afstand en de richting van de voedselbronnen gevonden bij A. De afstand van de voedselbron varieert van 200 m tot 3000 m.

De stuifmeelverzamelende + nectarverzamelende bijen „vertellen” in de kast aan belangstellende de richting en plaats van de voedselbron door de kwispel- en rondedans. Bij deze dans loopt de bij een kleine halve cirkel, maakt een scherpe bocht en loopt in rechte lijn naar het beginpunt terug. Daarna beschrijft ze een halve cirkel naar de andere kant, die samen met de eerste een gesloten cirkel vormt. Dit gaat minuten lang op dezelfde plek.

De rechte lijn in de dans geeft de zonnestand weer, terwijl het aantal wendingen per ¼ minuut de afstand weergeeft. Bij een afstand van 100 m zijn er ± 10 wendingen per ¼ minuut, bij 300 m 7 wendingen, bij 600 ± 5 wendingen, terwijl bij een afstand van 2000 m het aantal wendingen 3 bedraagt. Uit het aantal wendingen blijkt dat de voedselbron lag in een gebied van 200 m tot 3000 m vanaf de kast.

DISCUSSIE

Zoals uit het voorgaande blijkt, is door mij in de periode van 1 juli 1967 tot 1 oktober 1967 in Nederland (in het bijzonder op de „Hoge Veluwe”) *Apis mellifica* niet op Coniferenhoningdauw gezien. De verzamelende luizen zijn echter allen ook in Midden-Europa voorkomende luizen, waarvan van meerdere vaststaat, dat ze in die mate honingdauw afscheiden dat deze als drachtbron voor de honingbij van belang is.

Zoals reeds in het literatuuroverzicht vermeld staat, is uit onderzoeken van Wellenstein gebleken, dat honingdauwjaren bij coniferen niet algemeen zijn. Deze zouden slechts éénmaal in de 2 à 3 resp. 5 à 7 jaar voorkomen. Er bestaat dus een mogelijkheid, dat deze zomer in een „niet-honingdauwjaar” is gevallen. Wellenstein heeft er echter aan toegevoegd, dat de jaarproductie aanzienlijk verhoogd wordt door aanwezigheid van *Formica polyctena* nesten. Dit heeft hier echter ook geen enkele positieve invloed gehad. Uit kaarten van Borneck (1963) blijkt dat in Frankrijk grote honingdauwoogsten voorkomen van Coniferen. Dit is echter alleen het geval in bergstreken. Ditzelfde heeft Zander geconcludeerd voor Duitsland; in Zuid-Duitsland (bergland) is een zeer hoge opbrengst aan honingdauwhoning, terwijl in Noord-Duitsland (laagland) slechts zelden honingdauwhoning geoogst wordt. De oorzaak hiervan wordt niet vermeld.

Voor de schaars voorkomende luizen en het nageoeg ontbreken van honingdauw zal een andere verklaring gevonden moeten worden.

Müller neemt aan dat zuivere dennenbossen de mieren ongunstige levensomstandigheden bieden. Na een sterke luizenbezetting kunnen dennen „immuun” worden. Müller verklaart dit niet nader. Een reden kan zijn dat de luizenbezetting in voorgaande jaren zo hoog is geweest, dat er niet meer voldoende voedingsstoffen voorhanden zijn in de boom. Een andere reden kan zijn dat door een zeer hoge dichtheid en daarmee het in hoge mate doorboren van de cellagen er een te groot aantal wondvlakken is ontstaan, wat in volgende jaren het doorboren van de lagen door luizen bemoeilijkt.

Volgens Müller vallen de bomen na een jaar intensief mierenbezoek als luizenbomen uit. Er zijn dan volgens Müller verlaten *Formica* nesten te vinden. Dit was echter bij gebied B niet het geval, maar een reden hiervoor kan zijn, dat zij in hun bereik *Betula* (berk) en *Quercus* (eik) aantreffen. Deze bomen waren sterk met luizen bezet, er was een redelijk mierenbezoek, maar deze bomen waren ook geen trekpleister voor bijen, alhoewel op bladeren wel honingdauw geconstateerd was.

Bij gebied A („Pollen“) waren ook geen verlaten nesten te vinden, terwijl hier geen andere boomsoorten als *Pinus* en *Juniperus* in de omgeving van de nesten gevonden werden.

De aanwezigheid van teveel andere drachtplanten in de omgeving kan een invloed gehad hebben op het niet vliegen van de bijen op *Betula*, *Quercus* en *Fagus* (beuk).

Ofschoon volgens Zoebelen de vlieggradus van een bij in beboste omgeving niet groter is dan 1 km, werd in juli, gekenmerkt door zeer standvastig weer, op de Veluwe een vlieggradus aangenomen van 2-5 km. Dit werd aangenomen aan de hand van de goede dracht van de bijenvolken, terwijl in de naaste omgeving weinig te halen was.

Met behulp van het observatiekastje bij A in augustus kon de richting en vliegafstand waargenomen worden, dit heeft echter niet zulke grote vliegafstanden aangewezen (wel groter dan 1 km). Dit was te wijten aan de bloei van *Calluna vulgaris*, die al in de onmiddellijke nabijheid van de kast groeide. Bovendien had het weer een zeer wisselvallig karakter aangenomen. Bij een eventueel volgend onderzoek zou ik aanbevelen om reeds van begin af aan observatiekasten te plaatsen, waardoor meteen de afstand en richting van de drachtplanten opgespoord kunnen worden.

Voor ogen moet gehouden worden, dat de luizen de honingdauw niet produceren, maar dat deze van plantaardige afkomst is. De vraag rijst, of het daarom niet aan de plant kan liggen dat de luizendichtheid miniem is en dat er nauwelijks van een honingdauwproductie sprake is. Heeft de plant wel de nodige voedingsstoffen voorhanden? Hiermee in verband kan naar mijn mening een vergelijkend onderzoek van belang zijn naar de samenstelling van plantensappen en bodembestanddelen in Nederland en Midden-Europa. Ook kan nagegaan worden of bemesting van bepaalde percelen een invloed kan hebben op de populatie-dichtheid van de luizen en daarmee ook hun honingdauwproductie.

De lage luizenstand kan ook het gevolg zijn van een groot aantal Syrphiden (zweefvliegen), *Crysopa* larven (netvleugeligen) e.a., die in het vroege voorjaar de luizen als voedselbron gebruiken.

Om te weten in welke mate deze de luizendichtheid kunnen beïnvloeden, kan men in het laboratorium nagaan hoeveel luizen door deze larven geconsumeerd worden en in welke tijd.

Een inventarisering in het veld kan daarop volgen. Bovendien kan men zich afvragen wat er gebeurt, als in bepaalde percelen de luizenstand opgevoerd wordt door luizenpopulaties uit te zetten. Komt er dan een overschot aan honingdauw? Wordt deze door de bijen opgenomen? Worden de luizen geparasiteerd of door vijanden opgenomen, als er geen beschermende mieren aanwezig zijn?

SAMENVATTING

Samenvattend kan gezegd worden, dat de volgende Lachnidae op Coniferen waargenomen zijn: *Cinara pinicola* Kalt; *Cinara pini* L.; *Cinara pinea* (Mordv.); *Cinara nuda* (Mordv.); *Lachniella costata* Zett.; *Schizolachnus pineti* F.; *Schizolachnus obscura* HRL.

De populatie-dichtheid van de luizen is uiterst gering geweest in de periode van 1-7-'67 tot 1-10-'67 (gebaseerd op waarnemingen op de „Hoge Veluwe“, bij Staverden en bij Haelen (L.).)

De geproduceerde honingdauw is praktisch geheel aan de aanwezige mieren ten goede gekomen. In de niet door mieren bevolkte gebieden zijn nauwelijks luizenpopulaties aanwezig.

De bijen hebben aan de Coniferen geen drachtgebied gehad, wat door directe waarnemingen, door chemische analyse en pollenanalytische onderzoeken vastgesteld is.

Pollenanalytische onderzoeken hebben uitgewezen dat in juli: *Epilobium angustifolium*; *Castanea sativa*; *Trifolium repens*; *Sorbus* of *Rosa*; *Rubus spec.*; *Erica tetralix*; *Zea mays*; *Campanula*; *Jasione* en *Gramineae* de drachtplanten waren.

In augustus-september: *Calluna vulgaris*; *Epilobium angustifolium*; *Rubus spec.*; *Senecio vulgaris*; *Leontodon autumnalis*; *Zea mays*; *Trifolium repens*; *Hypocrepis perforatum*; *Cirsium arvense* (?); *Gramineae*. Chemische analyse heeft uitgewezen dat er een hoog percentage glucose en fructose voorkwam in de honing en een niet te meten spoorje saccharose en melezitose.

De honing was een karakteristieke heidehoning en géén „bladhoning“.

VERZOEK

Alhoewel uit het bovenstaande blijkt dat in Nederland in 1967 geen coniferenhoning voorkwam, is het niet uitgesloten dat dit in andere jaren wel het geval is. Daarom zou ik alle imkers vriendelijk willen verzoeken, als zij constateren dat bijen op het blad of loof of naaldbomen vliegen, zij dit onmiddellijk aan het Rijks-bijenteeltconsulentschap te Tilburg willen melden. Voor verdere onderzoeken kan dit van het grootste belang zijn.

DANKWOORD

Hierbij wil ik het ITBON (Arnhem) en het Rijksbijenteeltconsulentschap (Tilburg) hartelijk danken voor de medewerking, die zij verleend hebben voor het tot stand komen van dit onderzoek.

Met name wil ik ook danken Dr. Anna Maurizio (Bern, Zw.), die de honingmonsters nader onderzocht heeft:

Dr. A. Vouë (ITBON);

Drs. E. Elton (ITBON);

Dr. C. Stortenbeeker (ITBON);

Hille Ris Lambers (T.N.O.);

Ir. J. Mommers (Rijksbijenteeltconsulent).

Literatuur.

Armbruster, L., Pollenformen und Honigherkunft-Bestimmung I. Archiv für Bienenkunde 1934.

Armbruster, L., Pollenformen und Honigherkunft-Bestimmung II. Archiv für Bienenkunde 1935.

Armbruster, L., Oenike, G., Die Pollenformen als Mittel zur Honig-Herkunftbestimmung.

Arnhart, L., Die Entstehung des Honigtaues. Archiv für Bienenkunde 7 (1926) 7.

Arnhart, L., Wer hat die den Tannenhonig liefernde Baumlaus (*Lachnus pichtae*) entdeckt? Archiv für Bienenkunde 1926, 257.

Barbier, E., Récolte exceptionnelle de manna de Briançon. La revue française d'apiculture 3 1956, 126(-10), 1775-1780.

Bitschene, R., Kiefernwald als Trachtgebiet. Südwestdeutscher Imker H. 6, 1959; 173-177.

Braun, R., Die Honigtaufrage und die Honigtau liefernden Kienläuse. Zeitschrift für Angewandte Entomologie 24 (1938).

Buchner, R., Über das Verhalten von Bienen und Ameisen an einem gemeinsamen Futterplatz. Z.f. Bienenforschung 4, 9, 1959.

Duspliva, F., Enzymatische Prozesse bei der Honigtaubildung der Aphiden. Verhandl. Deutsche zoologische Gesellschaft. 1954, 440-447.

Flanders, S. E., Predation by parasitic Hymenoptera, the basis of ant-induced outbreaks of a host species. J. Econ. Entom. 56, 1963(1) 116.

Fossel, A., Lärchenhonig. *Bienenwatter* 77 (1956)7, 227-231.
 Fossel, A., Die Fichtenrucht, *Bienenwatter* 81 (1960) 7-8, 204-229.
 Fossel, A., Ergebnisse und Frage der Waldtrachtbeobachtung unter besonderen Berücksichtigung der Fichten lecanien. *Zeitschr. für Bienenforschung*, 6(1963)8, 232-235.
 Fossel, A., Honigtau auf der Föhre im Herbst 1965. *Bienenwatter* 87(1966)6, 172-175.
 Frisch, K. v., De honingbij.
 Geinitz, B., Die Entstehung des Tannenhonigs. *Archiv für Bienenkunde* 11(1930) 7-8.
 Geinitz, B., Honigtau, Bienenzucht und Forstwirtschaft. VII Internationaler Kongress für Entomologie, Band III 1939.
 Gontarski, H., Zur Analyse der Formbestandteile des Waldhonigs. *Zeitschrift für Bienenforschung* 1951, 3.
 Göszwald, K., Ameisen, Lachniden und Bienen. *Der Imkerfreund* 21(1966)5, 164-178.
 Hodges, D., The pollenloads of the honeybee.
 Imms, A. D., A general textbook of entomology 1960.
 Kloft, W., Unsere Honigtauerzeuger (3. Folge). *Deutsche Bienenwirtschaft* 9(1958)9, 175-178.
 Kloft, W., Die wichtigsten Lachniden der Fichte. *Deutsche Bienenwirtschaft* 11(1960)4, 84-86.
 Kloft, W., Praktische wichtige Probleme der Honigtau-Forschung. *Deutsche Bienenwirtschaft* 13(1962)8, 240-244.
 Kloft, W., Bienen, Ameisen, Honigtau. *Der Imkerfreund* 19(1964)7, 234-237.
 Kloft, W., Liste der bienenwirtschaftlich wichtigen Honigtauerzeuger Mitteleuropäischer Waldgebiete. *Zeitschr. für Bienenforschung* 8(1966)5, 191-194.
 Kloft, W., Die Bedeutung einiger Pflanzenläuse in der Lebensgemeinschaft des Waldes. *Mitt. Biol. Zentralanst. Land und Forstwirtschaft*. Heft 75 1953.
 Kloft, W., Waldmeisen und Pflanzenläuse. *Allgem. Forstzeit-schrift* 8, 1953 (48) 529.
 Kloft, W., Bienen, Ameisen und Wald. *Der Imkerfreund* 1953.
 Kloft, W., Maurizio, A., Kaeser, W., Das Waldhonigbuch, 1965.
 Leonardt, H., Beiträge zur Kenntnis der Lachniden der wichtigsten Tannenhonigtauerzeuger. *Zeitschr. f. angew. Entomologie* 27(1940)2.
 Leonardt, H., Klima Witterung und Honigtau. *Anz. Schädlingssk.* 16 (1940), 8, 85-90.
 Maurizio, A., Das Pollenbild europäischer Heidehonige. *Annales de l'abeille* 9, 166, 4.
 Maurizio, A., Louveaux, J., Pollen et Spores. *Museum National d'Histoires Naturelles*. vol. II no. 2 nov. 1960; vol. II no. 2 nov. 1961; vol. V no. 2 nov. 1963.
 Maurizio, A., Fragen der Mikroskopie von Honigtau und Tauhonigen. *Zeitschr. f. Bienenforschung* Band 4, 1958, 6.
 Maurizio, A., Blüten, Nektar, Pollen-Honig. *Deutsche Bienenwirtschaft* 1956.
 Maurizio, A., Der Microscopie der Honigtau Honig. *Extrait: Annales de l'abeille livraison de nov. no. 2 de 1959*.
 Maurizio, A., Die Tätigkeit der Internationalen Kommission für Bienenbotanik der I.U.B.S. im Jahre 1952. *Zeitschr. f. Bienenforschung*, 3, 1953.
 Maurizio, A., Besuch einer Honig Geographie der Schweiz. *Schweizerische Bienenzeitung* 72(1949)6.
 Müller, H., Zur Kenntnis der Schäden, die Lachniden and ihren Wirtsbäumen hervorrufen können. *Z. angew. Entomologie* 42, 3, 1958, 284-291.
 Müller, H., Berner, U., Die Bienenweide.
 Ruppertschoten, H., Zusammenarbeit von Förster und Imkern. *Der Imkerfreund* 22, 6, 1967.
 Schmutterer, H., Die Honigtauerzeuger Mitteleuropas. *Z. angew. Entomologie* 42, 1958, 4: 409-419.
 Schneider-Orelli, O., Das Problem des Blatthonigs. *Schweizerische Bienenzeitung* 72, 1949, 6.
 Sulser, H., uit: Mitteilungen aus dem Gebiete der Lebensmitteluntersuchungen und Hygiene. *Bern* 45(1954) 6, 518-527.
 Wellenstein, G., Die Trophobie der Waldameisen und ihre Bienenwirtschaftliche Bedeutung. *Verhandlungsber. Deutsch. Ges. Angew. Ent.* 14, 1957, 109-114.
 Wellenstein, G., Versuche zur Klärung der Bienenwirtschaftlichen Bedeutung der kahlrückigen roten Waldameise. *Allgem. Forstz.* 13, 1958 (15)213-214.
 Wellenstein, G., Ergebnisse vierjähriger Untersuchungen über die Steigerung der Waldbienenrucht. *Z.f. angew. Entomologie*, 47, 1960, 1, 32-41.
 Wellenstein, G., Weitere Ergebnisse über die Bienenwirtschaftliche Bedeutung der Waldameisen (P. rufa Gruppe). *Symposia Genetica et Biol. Ital.* 12, 1963, 60-73.
 Wille, H., Der Wald als Honigspender. *Schweizerische Bienenzeitung* 88, 1965, 6.
 Zander, E., Beiträge zur Herkunftbestimmung bei Honig I. (Waldhonig).
 Zander, E., Beiträge zur Herkunftbestimmung bei Honig IV (Waldhonig).
 Zoebelin, G., Versuche zur Feststellung des Honigtauertrages von Fichtenbeständen mit Hilfe von Waldameisen. *Zeitschr. f. angew. Entomologie* 36, 1954, 3.
 Zoebelin, G., Der Honigtau als Nahrung der Insecten. Teil II. *Z. angew. Entomologie*, 39, 1956, 2, 129-176.
 Zoebelin, G., Die Rolles des Waldhonigtaus im Nahrungshausalt forstlich nützlicher Insecten. *Forstw. Obl.* 76, 1957, 1/2: 24-34.
 Zwölfer, W., Die Waldbienenweide und ihre Nutzung als forstentomologischer Problem.
 Tabellenboekje ten dienste van laboratoria. Kon. Ned. Chem. Vereniging.

UIT DE JAAGKIEPS

Maak uw volken niet te sterk

Alle imkers weten uit ervaring, dat alleen sterke volken een flink overschot aan honing kunnen halen. Velen zijn geneigd hun volken niet alleen sterk, maar zelfs extra sterk te maken. Daarmee moeten we een beetje voorzichtig zijn.

In *Revue Française* september geeft Thyri in dit opzicht leerzame cijfers betreffende de heide-dracht in Frankrijk. Het bijzondere van zijn waarnemingen is, dat hij die jarenlang heeft doorgevoerd en dat hij van ieder volk dat hij waarnam het aantal kg aanwezige bijen vaststelde. Hij komt tot de conclusie, dat het aantal kg honing, dat op de heide gewonnen wordt, groter is naarmate het volk sterker is. Maar laten we even zijn cijfers laten spreken:

Een volk van gaf

dat is per kg bijen

1½ kg bijen	6,52 kg honing	4,34 kg honing.
3 kg bijen	14,90 kg honing	4,97 kg honing.
6 kg bijen	25,17 kg honing	4,20 kg honing.
9 kg bijen	26,69 kg honing	2,97 kg honing.

Hij vat het resultaat van zijn waarnemingen aldus samen:

1. Hoe sterker het volk, des te hoger de totale honingopbrengst per volk.
2. Per kg bijen in een volk gerekend, geven de volken van drie tot vijf kg bijen de hoogste opbrengst per kg bijen.
3. De zwakke en de zeer sterke volken geven per kg bijen een naar verhouding lagere opbrengst.

Was Shakespeare imker ?

Wie Shakespeare leest, kan zich niet onttrekken aan de indruk, dat hij bijen moet hebben gehouden. In tal van zijn werken komen de bijen ter sprake. In zijn tijd meende men nog, dat de koningin een „koning” was.

In *Revue Française* september vinden we enige citaten uit Hendrik V, die wel zeer duidelijk aan-

tonen dat Shakespeare goed geïnformeerd was over het bijenleven.

Bijenmarktbesturen opgelet !

Mevrouw van Dijk, secretaresse van onze afdeling Zeist, maakte ons erop attent dat in de „Kampioen” van de A.N.W.B. steeds een lijst voorkomt, getiteld: Evenementen in eigen land. Wij zijn het met haar eens, dat onze bijen- en honingmarkten eigenlijk ook in die lijst behoren te worden opgenomen. We vinden er viswedstrijden in vermeld en floraliafeesten en corso's en ponymarkten, dus waarom bijen- en honingmarkten niet?

Willen de organisatoren van deze markten daar aandacht aan schenken? Maak nu alvast een notitie, anders weet u straks niet meer waar u de gegevens kunt vinden. We nemen die gegevens hier even over:

„Gegevens voor deze rubriek dienen uiterlijk in de eerste week van de maand, voorafgaande aan de maand van verschijning, in het bezit te zijn van de redactie Kampioen, Postbus 2200, Den Haag.

Bij het streven naar een juiste opgave van deze evenementen zijn we uiteraard mede afhankelijk van de organisatoren. In de praktijk blijkt dat zich in de periode tussen het afsluiten en verschijnen van de Kampioen wijzigingen kunnen voordoen, welke we dan niet meer kunnen vermelden.”

Geef u dus de Kampioen uw gegevens zodra die vaststaan, maar als bv de datum later wordt veranderd, geef dat dan ook door. Bezoekers kunnen zich namelijk vóór hun bezoek aan zo'n markt nog tot de Centrale Informatiedienst van de A.N.W.B. wenden om te horen of er mogelijk nog iets veranderd is.

Bedankt voor de tip, mevrouw van Dijk!

Wij lezen voor u

Een vriendelijke hand zond ons een nummer van het Deventer Dagblad met een bijenfoto en een

foto van de heer Schwieters te Dedemsvaart. Uit het vraaggesprek, dat erbij afgedrukt is, herkennen we de heer Schwieters ten voeten uit.

De volgende woorden troffen ons bijzonder: Somber kijkt de opgewekte spreker als hij praat over zijn „Silent Spring”: de verstoring van de gang in de natuur door het hand over hand toepassen van bestrijdingsmiddelen.

„Gelukkig is onze nieuwe directeur dr. Otto niet zo geporteerd voor het spuiten. Althans minder dan de vorige dr. Minderhoud. We hebben er tegen gevochten. Het is een van de oorzaken geweest dat ik uit de organisatie ben getreden. Dat was in 1953. Toen hadden ze me dat jaar daarvoor net zo'n 350 volken onder de spuit gehad met HCH. De velden lagen bezaaid met dode bijen. Het gebeurt nu nog geraffineerder met een middel op oliebasis. Dat zit langer. Dan spoelt het er niet af met een regenbui. Ik heb aparte belangen. Ik ben bedrijfsimker. Ik wil een tafel hebben waar wat op staat. Die anderen nemen genoeg met een mooie tafel, maar er staat niks op. Heel vaak dat ik alleen in de Bedrijfsraad (overkoepelend orgaan van de imkersverenigingen) tegen stemde. Dan word je een enfant terrible. Maar heel vaak bleek ik in de praktijk gelijk te krijgen.”

Daar hebben we dan de kern van een betreurenswaardig misverstand. De Bedrijfsraad is klaarblijkelijk van mening geweest, dat je met de polderdirectie moet samenwerken om voor de imkers te bereiken wat mogelijk is. Uit die samenwerking is een situatie gegroeid, zoals we die nu kennen. Er zijn al jarenlang geen moeilijkheden meer en de polderdirectie verdient alle lof en erkentelijkheid van de imkers voor het begrip, dat zij toont voor de imkersbelangen.

De heer Schwieters was van mening dat je zo'n directeur maar eens flink tegen zijn schenen moet schoppen om iets te bereiken.

De Bedrijfsraad voelde zich „gast” in de polder en de heer Schwieters voelde zich en gedroeg

zich als „eiser“. Begrijpelijk met zijn temperament en zijn belangen, maar wie heeft gelijk gekregen?

Aan het slot van het vraaggesprek zegt de heer Schwieters, dat de bijen een leerzaam voorbeeld voor ons volk kunnen zijn wat hun ijver betreft. Maar toch óók wat hun eensgezindheid betreft, vriend Schwieters?

Y

Korte berichten

EREMEDAILLES

Het hoofdbestuur kende in 1968 de eremedaille der vereniging toe aan de volgende leden:

A. Adema, afd. Beetsterzwaag; A. Buyze, afd. Oostburg; G. Davelaar, afd. Veenendaal; J. van Dijk, afd. Leeuwarden; P. de Feyter, afd. Oostburg; A. Franssen, afd. Vilt, Berg en Terblijt; K. Graanstra, afd. Nietap; A. Hage, afd. Tholen; A. J. Hamer, afd. Brummen; A. Hamstra, afd. Oranjewoud; R. Hoffies, afd. Uithuizen; W. Huibers, afd. Veenendaal; U. O. de Jong, afd. Oranjewoud; G. P. B. v. Koppenhagen, afd. Renkum; C. van Kralingen, afd. Leersum; A. S. de Kreuk, afd. Den Haag; J. van Loenen, afd. Woudenberg; G. Luidens, afd. Uithuizen; G. Luisman, afd. Bergentheim; H. Lukkien, afd. Ter Apel; P. J. de Milliano, afd. Oostburg; G. Polling, afd. Nietap; G. Schrijver, afd. Veenendaal; J. v.h. Spijker, afd. Frederiksoord; C. H. Temmerman, afd. Oostburg; C. Vlaanderen, afd. Den Haag.

IMKERSAGENDA

12 april 1969: 30e Bijenmarkt te Dordrecht.

MEDEDELING

Als gevolg van een raadsbesluit van de gem. Wageringen is met ingang van 1 januari 1969 de naam van een gedeelte van de Grindweg, waaraan ons Bijenhuis is gelegen, gewijzigd in Churchillweg. Het adres van het Bijenhuis is daardoor geworden: Churchillweg 1-3.

IN MEMORIAM

Afd. GOUDA e.O.

Met groot leedwezen geven wij u kennis dat 21 november 1968 op 72-jarige leeftijd overleed ons zeer toegewijd lid

M. VAN EIJK

Gedurende 37 jaren vervulde hij onafgebroken het penningmeesterschap en het beheer over de suiker op voorbeeldige wijze. In 1963 wenste hij deze functies over te geven aan een jongere kracht. Verschillende malen nam hij ook het secretariaat waar. In de organisatie van vele koolzaad- en heide-reizen had hij een groot aandeel.

Hij was een stuwende kracht in onze afdeling. Velen onzer hebben aan deze bescheiden persoon met grote kennis van de imkerij heel veel te danken. Wij zullen hem in dankbare herinnering blijven gedenken.

J. Venema-Termeer, secr.esse.

Afd. DELDEN (O.)

Op zondag 24 november 1968 is na een langdurige ziekte overleden de heer

G. J. SCHUTTE

Wij verliezen in hem een goede secretaris en een groot bijenvriend. In zijn gezin, de natuur en de bijenteelt vond hij zijn grootste vreugde. Zijn prettige omgang zal steeds in onze herinnering blijven voortleven.

Namens de afd. Delden,
A. J. Derkink

Afd. BUNNIK/HOUTEN en LEERSUM

Op 28 nov. j.l. werden de eindexamenlessen gehouden van de Ontwikkelingscursussen Bijenteelt voor gevorderden. In het Theehuis Rhijnauwen te Bunnik werd door dhr. J. van Aarst het examen afgenomen, waarna de uitreiking der diploma's volgde. Een rijksdiploma met cijferlijst werd uitgereikt aan de heren L. A. Tanis en Görtmuller uit Amerongen, G. v. Woudenberg en L. J. Stijn uit Leersum, L. Vermeulen, H. v. d. Lit, A. v.d. Eem, H. v.d. Knaap en K. v.d. Veld uit Utrecht, C. Renes, Vianen, H. de Kruif, Houten en Fl. v. Os, IJsselstijn, en frater G. Schaapveld, Zeist. Namens de cursisten spraken de heren v. Woudenberg en v. Os die de leraar C. Pater Jzn, enige geschenken aanboden. Ook Mevr. de Kruif en Mevr. v. Woudenberg werden niet vergeten voor de bijzondere gastvrijheid tijdens de cursus ondervonden. Beiden ontvingen een fraaie Azalea. Tot slot was er een geanimeerde pannekoekenmaaltijd.

De cursus voor beginners zal starten in de eerste week van maart. Men kan zich hiervoor nog aanmelden bij de administratie der afd. Bunnik-Houten, Achterdijk 22, Bunnik, tel. 03405-1305.

C. P.

1 Febr. STICHTSE IMKERDAG BUNNIK

Zaterdag 1 februari a.s. zal in Bunnik de jaarlijkse Stichtse Imkerdag gehouden worden, samen met de Landelijke Fruitreivergadering der afd. Bunnik-Houten. 's Morgens vangt om half tien de morgenbijeekoms aan met ontvangst van de imkers en een gratis kopje koffie. Dan volgen mededelingen over het reizen naar het fruit in 1969, ervaringen in 1968, en de regeling zoals wij die denken toe te passen. Vanzelf.

sprekend is er gelegenheid tot vragen stellen en houden we nog het één en ander in petto.

In de middagpauze is er gelegenheid om de inwendige mens te versterken waarna om half twee de Stichtse Imkermiddag begint. Eerste spreker is dhr. J. van Aarst uit Wageningen die een inleiding zal houden over Practische Koninginneteelt en de resultaten hiervan. Eén en ander toegelicht met een overzicht van te gebruiken materialen, kon. teeltkastjes etc. Als tweede spreker zal de heer H. H. W. Velthuis het woord voeren over „Bruikbaarheid van de kunstmatige inseminatie”. Het volledige programma komt in Bijennieuws van jan. 1969, dat gratis op aanvraag verkrijgbaar is, Achterdijk 22, Bunnik.

Plaats van samenkomst in het Herv. Centrum aan de Stationsweg te Bunnik (t.o. R.K. Kerk, met parkeerterrein). Alle aktieve imkers met hun huisgenoten zijn welkom. Met de bus uit de richtingen Zeist en Utrecht is Bunnik eveneens bereikbaar. De gehele dag zal ook een stand met imkersartikelen van het depot Bunnik aanwezig zijn. Tot ziens 1 februari a.s.

C.P.

VERZOEK

In 1902 werd in 's-Hertogenbosch het 3e internationale bijenteeltcongres gehouden.

Van dit congres verscheen een „Lijst der leden en verslag van de zittingen van het congres” en een „Rapport op de bijenteelt in de koloniën”. Bovendien nog een publicatie met de volledige tekst van verschillende lezingen.

In de bibliotheek van de „Bee Research Association”, een internationale bijenteeltorganisatie, ontbreken deze publicaties.

Daarom wordt gevraagd of er nog imkers zijn, die deze publicaties bezitten en (tegen betaling) willen afstaan. Gaarne opgave van de beschikbare publicaties en de condities aan de Rijksbijenteeltconsulent, die voor doorzending zal zorg dragen.

Adres: Bredaseweg 304, Tilburg.

Afd. MEPPEL

Mede in verband met de uitbreiding van haar bijenstanden maakte zaterdag 12 oktober j.l. een delegatie van Assen en Omstreken een excursie naar de bijenstand van Meppel.

De bijenstallen werden door deze imkers van alle kanten bekeken, doch de grootste belangstelling ging uit naar de onlangs gereedgekomen stal van P. Rosmalen.

Van gebruikt materiaal werd door hem in de afgelopen zomeravonden een grote en solide opslagplaats voor bijenkasten opgezet.

Veel ruimte achter de kasten, de afmetingen lengte ± 13 M, diepte 2,65 M, diepte vanaf luifel 3,37 M, hoogte achterwand 1,95 M, hoogte nok 2,90, spreken voor zichzelf.

In de stal is een afzonderlijke ruimte 2,65 x 2,70 M, voor het honingslingeren geprojecteerd én voor het opbergen van het materiaal.

Allen uitten hun bewondering over de bijzonder mooie ruime stal.

In een restaurant werd nog wat nagepraat; ervaringen

uitgewisseld terwijl ook de Kaukasische bij ter sprake kwam, waarover een volgende keer meer.

Het grote verschil tussen Meppel en Assen is hierin gelegen dat Meppel één rechthoekig terrein heeft; de bijenstanden zijn van de eigenaars met daarnaast één gemeenschappelijke stal.

Assen daarentegen heeft in 2 stadsgedeelten in bosrijke omgeving één grote stal van de vereniging, waarin diverse imkers hun kasten kunnen plaatsen.

De afdeling Assen wil nog in een ander stadsdeel een derde gemeenschappelijke stal opzetten.

Tot veel genoegen vernamen wij dat zich de laatste tijd veel nieuwe leden bij Assen hebben aangemeld. een lichtend voorbeeld voor andere verenigingen!

Tijdens het aangenome onderhoud werd verzocht, wat meer over de bijenstanden in Assen te vertellen. De secretaris beloofde hieraan gevolg te geven, zodat U hierover een stukje in dit blad kunt verwachten.

Er zijn nog meer afd. die over een bijenstand beschikken en op aandringen van vele worden de secr. van de betreffende afdelingen nogmaals verzocht hierover in dit blad iets te vertellen.

J. Hartkamp

De nieuwe bijenstal op de bijenstand te Meppel. Links is nog een deel v/d slingeruimte zichtbaar; 2e en 3e van links de voorzitter van Assen en Meppel, vervolgens Hr. Wijchman en daarnaast de eigenaar der stal P. Rosmalen.

Kring De Achterhoek

De heer C. Pater uit Bunnik zal vrijdag 10 januari 1969 in zaal Dimmendaal te Doetinchem, Terborgseweg 57, een causerie houden over: Succesvol imkeren in 1969. Aanvang half acht. Alle imkers hartelijk welkom.

H. Becking, secr.

Afd. Beetsterzwaag e.O.

Maandag 25 november vergaderden de leden in de Middelb. Landbouwschool te Drachten. Het financieel verslag van de Imkersdag op 7 sept. j.l. sloot met een voordelig saldo. Het tentoonstellingsbezoek was uitstekend, op enkele momenten zelfs druk en de honingverkoop was uitermate goed. Getracht zal worden een geregelde honingverkoop te verkrijgen, gezien de grote belangstelling voor onze eigen honing. De plaats en de zorg voor de afdelingsbijenstal was een punt, waarbij zich nogal enkele problemen opwierpen. Getracht zal worden in de nawinter een gezellige avond met genodigden te organiseren.

D. Joustra, secr.

Afd. Assen

De heer J. Timmermans erelid

Op 20 november hield de afdeling haar jaarvergadering, waarin de heer J. Timmermans, 50 jaar lid van de afdeling, gedurende welke periode hij zich jarenlang verdienstelijk heeft gemaakt als bestuurslid en hoofdbestuurder voor de Groep Drenthe, met algemene stemmen tot erelid werd benoemd.

Uit de verslagen van de secretaris en de penningmeester bleek, dat de afdeling in alle opzichten gezond en groeiend is.

Dank zij de geslaagde bijencursus met 13 cursisten werden meerdere nieuwe leden ingeschreven en telt de afd. nu 86 leden, waarvan 2 ereleden en 1 jeugdlid. Een mooi succes werd bereikt door het gereedkomen van een tweede verenigingsbijenstal, plaatsbiedende aan een 40-tal volken. De afd. bezit nu twee bijenstallen, één aan de zuidelijke rand van Assen en één in de „Lariks“ aan de Vaart N.Z., gezamenlijk plaatsbiedende aan ongeveer 90 volken. Verder werd aangekocht een complete bijenstand, o.a. bestaande uit een huisje met zes verplaatsbare bijenstallen, waarmee wij in de toekomst in één der uitbreidingsplannen van de gemeente een bijenpark hopen te realiseren. Bij de bestuursverkiezing werden de heren R. Reinhardus en J. Snoek herkozen.

De contributie voor 1969 bleef ongewijzigd. De afd. distribueerde dit jaar 5500 kg suiker. De honingopbrengst is na een goede koolzaadrracht, voornamelijk door de slechte weersomstandigheden en de noordoostelijke winden tijdens de bloeiperiode tegenvallen.

J. H. Lubbers, secr.

Afd. WOLVEGA

Onze afd. hield op 11 december haar jaarvergadering. De helft van het aantal leden was aanwezig. Na de gewone agendapunten volgde o.a. bespreking schrijven afd. Leeuwarden. Besloten werd de afd. Leeuwarden het standpunt der vergadering mede te delen. De voorjaarsvergadering zal een discussie (praat)-avond voor jonge en adsp. leden zijn. De regeling van de herdenking van het 25-jarig bestaan van de afd. wordt aan het bestuur overgelaten.

A. Bosma, secr.

SPEURBIJTJES

Tarief: tot 20 woorden f 2,50, elke 4 woorden meer f 0,50. Bij vooruitbetaling te voldoen op gironummer 84 68 01 van de Vereniging tot bevordering der Bijenteelt te Wageningen. Inzendtermijn vóór de 10e van de maand.

GEVRAAGD: **Spaarkasten met en zonder bijen**, alsmede losse onderdelen, zoals: daken, losse bodems, broedkamers, honingkamers, reisramen/separators en voerbakken. Bijenstand „De Imker“, A. P. Posthumus, Bergweg 21, Veenendaal.

Wij wensen alle klanten en vrienden een voorspoedig 1969. Bij de ingang van het nieuwe jaar komen we met een ZEER SPECIALE AANBIEDING.

NIEUWE Simplexkasten, enkelwandig, dubbele broedkamer met ramen, geschilderd wit met groene banden f 35,—. Zesraamskastjes van duimshout met ramen f 12,—. Uitgebouwde ramen, Broed 90, Honingramen 70 cent. Ronde korf f 12,—. Schepkorf f 10,—. Bijenkap of sluiër f 6,—. Voerbak ir. Momms f 12,—. Voerraam voor droge suiker f 1,50. Draadrooster f 3,—. Stamphoning, prima voor uw bijen 1,70 per kg. Simplexkasten met ramen, dak met zink, geschilderd groen met witte banden f 29,50. Losse ramen Broed 30, Honingramen 25 cent.

HONING MET EERSTE PRIJZEN BEKROOND. Klaverhoning f 2,30, Linde f 2,40, Fruit f 2,45, Heide f 4,50 per kg. Minimum afname 25 kg. Verzending ook naar België.

HET VAN OUDS BEKENDE ADRES: Bijenpark Brulleman, Breukelen, Zandpad 42a, telefoon 03462 - 1303 - Giro 377905.

Extra aanbieding

Nieuwe **bijenkorven** f 10,75 en **Schepkorven** f 6,— per stuk. Tevens hebben wij voor reclamedoeleinden een partij alleraardigste **kleine bijenkorfjes** in de maat van 23 x 28 cm. U kunt er zelfs een klein nazwermpje in huisvesten. Verder nog **honingbussen** (2½ kg) met hengel, 98 ct. per stuk. **Bijenkorfjes** (aardewerk) f 1,50 per stuk (in doosjes van 6 stuks). Pakken **Necktapol** (1 kg) à f 4,25 per pak.

Deze aanbieding is geldig tot en met februari. **Bijenstand „De Bijenkorf“**, Meentweg 103, Eemnes, tel. 02153 - 6704.

Ook in 1969 staan wij weer geheel voor U klaar met een nog grotere voorraad imkersartikelen van nog betere kwaliteiten voor de laagste prijzen.

Ook voor diverse soorten Nederlandse en importhoning slaagt U bij ons beter. Wij kunnen U leveren in bussen en potten. De prijzen zijn beslist lager bij ons.

Vraagt prijslijst van materialen en/of honing.

BIJENSTAND H. T. VAN DAM & Zn,

JUBBEGA (Fr.) — Tel. 05165 - 382

H. H. IMKERS

Zendt vanaf heden al uw

RUWE RAATWAS

rechtstreeks of in verenigingsverband naar...

HONINGZEMERIJ

W. van 't Land

Telefoon 2607 Barneveld

U zult zien, wij betalen de hoogste prijs. Desgewenst KUNSTRAAT terug.